

I. BAUDŽIAMASIS PROCESAS

BAUDŽIAMOSIOS BYLOS NEKĖLIMO INSTITUTAS: PROCESINIS REGLAMENTAVIMAS IR TAIKYMO PROBLEMAS

Rima Ažubalytė

Baudžiamojo proceso katedra, Lietuvos teisės akademija, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 39

Spaudai pateikta 1998 m. gruodžio 8 d.

S a n t r a u k a

Prieš kelerius metus Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksą (toliau – BPK) papildžius dviem straipsniais – 9¹ “Baudžiamosios bylos nekėlimas arba iškeltos bylos nutraukimas kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius” ir 9² “Baudžiamosios bylos nekėlimas arba iškeltos bylos nutraukimas asmeniui, padėjusiam išaiškinti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nusikalstamą veiklą”, baudžiamajame procese atsirado visiškai naujas teisinis institutas – baudžiamosios bylos nekėlimas. Jis, deja, mokslinėje literatūroje liko nepastebėtas.

Straipsnyje atkreipiamas dėmesys į spragas bei į kol kas nevisiškai sureguliuotus klausimus, išskylančius procesinėje veikloje taikant šias normas.

Straipsnyje nagrinėjama, kuo baudžiamosios bylos nekėlimas skiriasi nuo atsisakymo iškelti baudžiamąją bylą, nes dėl nepakankamai išsamaus procesinio reglamentavimo naujasis institutas buvo painiojamas su atsisakymu iškelti baudžiamąją bylą.

Aptariama ir BPK 9¹ bei 9² str. taikymo tvarka ir kai kurie reglamentavimo netikslumai, taip pat nurodomas netinkamas sąvokų “kaltinamasis” ir “nukentėjusysis” vartojimas nagrinėjamuose straipsniuose.

Autorė teigia, kad aptariamoms normoms prieštarauja kai kuriems baudžiamosios teisės bei baudžiamojo proceso principams ir uždaviniams. Kartu bandoma atskleisti priežastis, kodėl atsirado būtent tokie pagrindai baudžiamajai bylai nekelti arba iškėlus ją nutraukti.

Vadovaudamiesi šiuo metu galiojančio BPK 128 str., pareigūnai ir institucijos, vykdančios baudžiamąjį procesą, baudžiamosios bylos iškėlimo stadijoje gali priimti šiuos sprendimus:

- “1) iškelti baudžiamąją bylą;
- 2) atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą;
- 3) perduoti pareiškimą ar pranešimą pagal tardyminį priklausomumą ar teisingumą”.

BPK taip pat yra numatyti baudžiamosios bylos nekėlimo atvejai. Jų pagrindai ir tvarka skiriasi nuo atsisakymo iškelti baudžiamąją bylą¹.

¹ Tai taip pat yra sprendimas, priimamas baudžiamosios bylos iškėlimo stadijoje, todėl įstatymų leidėjas turėtų papildyti BPK 128 str. dar vienu punktu: “nekelti baudžiamosios bylos”.

Baudžiamosios bylos nekėlimo tvarka numatyta 1993 m. ir 1994 m. papildžius BPK 9¹ ir 9² straipsniais. Baudžiamosios bylos nekėlimo pagrindai numatyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 53¹, 15¹ ir 227¹ straipsniuose.

BPK 131 str. nustato, kad jeigu nėra pagrindo iškelti baudžiamąją bylą, taip pat yra aplinkybių, kurios daro bylą negalimą, prokuroras, tardytojas, kvotos organas, teisėjas ar teismas atsisako iškelti baudžiamąją bylą. Kaip žinome, aplinkybės, kurioms esant baudžiamoji byla negalima, numatytos BPK 5 straipsnyje.

Čia norima atkreipti dėmesį į spragas, taip pat į kol kas tiksliai nereguliuotus klausimus, išylančius taikant BPK 9¹ ir 9² straipsnius.

I. BPK 9¹ ir 5 str. numatytas kaltininko (kaltinamojo) ir nukentėjusiojo susitaikymas

Panagrinėkime šio reglamentavimo skirtumus ir taikymo problemas.

Susitaikymo institutas nenaujas teisėje. Ankstesnėms teisinėms sistemoms buvo būdingas restitucinis elementas, t.y. nusikalstamos veikos, nukreiptos prieš konkretų asmenį, buvo vertinamos kaip privatus konfliktas. Tik viduramžiais privačios bausmės ir proceso šalių dominavimo principas buvo beveik išstumtas iš baudžiamosios ir baudžiamojo proceso teisės [1, 72]. BPK 5 str. 1 d. 6 p. numatyta, kad baudžiamoji byla negali būti keliami, o iškelta byla turi būti nutraukta, jeigu nukentėjusysis susitaikė su kaltinamuoju šio kodekso 126 str. numatytais atvejais. Panašiai suformuluotas BPK 9¹ str. pavadinimas: “Baudžiamosios bylos nekėlimas arba iškeltos bylos nutraukimas kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius”. Kuo gi skiriasi ir panašūs šie atskirai numatyti nukentėjusiojo susitaikymo su kaltinamuoju (5 str.) ar su kaltininku (9¹ str.) atvejai?

Visų pirma įstatymas pateikia baigtinį sąrašą nusikaltimų, dėl kurių galima susitaikyti: jie numatyti BPK 126 str. bei BK 53¹ straipsniuose.

Galiojančio BK 53¹ str. išvardytos veikos, kurias padaręs asmuo gali būti atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Tai veikos, numatytos BK 112 str. 1 d., 115 str., 132 str. 1 d., 225 str. 1 d., 246 str. 1 d. ir 2 d., 247 str. 1 d., 271 str. 1 d., 274 str. 1 d., 275 str. 1 d., 276 str., 277 str., 278 str. 1 d., 279, 281, 314, 315, 316, 321 ir 321¹ straipsniuose.

BPK 126 str. išvardyti nusikaltimai, dėl kurių baudžiamosios bylos keliamos tik gavus nukentėjusiojo skundą ir jose nukentėjusysis gali susitaikyti su kaltinamuoju. Tai veikos, numatytos BK 116, 117, 119 ir 133 straipsniuose.

Norint iškelti baudžiamąją bylą dėl BPK 126 str. išvardytų nusikaltimų, būtinos dvi sąlygos: nukentėjusysis turi pateikti skundą (126 str. 1 d.) ir nesutikti taikytis su kaltinamuoju (261 str. 2 d.).

Jeigu nukentėjusysis, padavęs skundą, nesusitaiko su asmeniu, dėl kurio veiksmų paduotas skundas, teisėjas priima vieną iš nutarčių, numatytų BPK 261 str.:

- “1) iškelti baudžiamąją bylą ir atiduoti teismui asmenį, dėl kurio veiksmų paduotas skundas;
- 2) atsisakyti iškelti baudžiamąją bylą, jeigu nėra pakankamo pagrindo atiduoti teismui asmenį, dėl kurio veiksmų paduotas skundas;
- 3) perduoti nukentėjusiojo skundą išnagrinėti visuomeninei organizacijai”¹.

¹ Teismai, nusprenddami perduoti nukentėjusiojo skundą išnagrinėti visuomeninei organizacijai, klysta perduodami jį Seniūnijos gyventojų susirinkimui, kaltinamųjų darbovietėms (UAB, AB), nes tai nėra laikoma visuomeninėmis organizacijomis. Šiuo metu reikėtų remtis Visuomeninių organizacijų įstatymu (Dalinėje apeliacijoje išnagrinėtos bylos (panaikinti nuosprendžiai): Vilniaus apygardos teismo apibendrinimas. 1996 m.).

Keliant baudžiamąją bylą dėl nusikaltimų, išvardytų BK 53¹ str. 1 d., į kurį nukreipia BPK 9¹ str., nėra jokių papildomų sąlygų. Jei yra pagrindas ir tokių nusikaltimų požymiai, įgalioti pareigūnai gali priimti tokius sprendimus: iškelti arba nekelti baudžiamosios bylos.

Įstatyme numatyta, kad, prieš keldamas bylą dėl nukentėjusiojo skundo, teisėjas "imasi priemonių nukentėjusiajam sutaisyti su asmeniu, prieš kurį paduotas skundas" (BPK 261 str.). Tokia formuluotė leidžia teigti, kad teisėjas privalo, prieš priimdamas sprendimą, imtis priemonių sutaisyti. Tą patvirtina ir teismų praktika. Vilniaus apygardos teismas baudžiamosiose bylose, išnagrinėtose apeliacine tvarka, apylinkių teismų sprendimus panaikino dėl esminių baudžiamojo proceso pažeidimų¹, nes teisėjas nesiėmė priemonių sutaisyti nukentėjusįjį su asmeniu, dėl kurio veiksmų paduotas skundas². O jei sutaisyti nepavyko ir baudžiamoji byla buvo iškelta, BPK 5 str. teigiama, kad "iškelta byla turi būti nutraukiama, jeigu nukentėjusysis susitakė su kaltinamuoju šio kodekso 126 str. numatytais atvejais".

BPK 9¹ str. 1 d. numatyta, kad "teismas, teisėjas, taip pat teisėjo sutikimu prokuroras, tardytojas ir kvotos organas turi teisę baudžiamosios bylos nekelti arba iškeltą bylą nutraukti". Taigi, esant BK 53¹ str. išvardytų nusikaltimų požymiams ir tame pačiame straipsnyje išvardytoms sąlygoms, minėti pareigūnai ir institucijos gali, bet neprivalo nekelti baudžiamosios bylos arba ją nutraukti.

Tokį skirtumą galima paaiškinti santykinių nusikaltimų, išvardytų BPK 126 str. ir BK 53¹ str. skirtumu: pirmi laikomi privataus kaltinimo, t.y. kaltinimą palaiko pats asmuo, kurio teisės ar teisėti interesai yra pažeisti (BPK 126 str.). Todėl kaltinimo iniciatorius gali apsispręsti nebepalaikyti kaltinimo (susitaisyti), ir sprendimą įgalioti priimti pareigūnai atsisako kelti bylą arba ją nutraukia. Kitu atveju palaikomas viešasis kaltinimas ir sprendimą savo nuožiūra priima pareigūnas, kurio žinioje yra byla. Be abejo, šiose bylose nukentėjusysis taip pat turi teisę palaikyti kaltinimą.

Priimti sprendimą, kai yra nukentėjusiojo skundas dėl nusikaltimų, išvardytų BPK 126 str. 1 d., gali teisėjas (teismas). Taip yra todėl, kad dėl šių nusikaltimų nėra atliekamas parengtinis tyrimas ir nutartis iškelti baudžiamąją bylą kartu yra atidavimo teismui aktas. Įstatyme nurodyta, kad susitaisyti galima iki teismo išėjimo į pasitarimo kambarį priimti nuosprendžio. BPK 9¹ str. numatytais atvejais sprendimą byloje priima teismas, teisėjas, taip pat teisėjo sutikimu kiti pareigūnai bei institucijos, vykdančios baudžiamąjį procesą. Šiose bylose procesas vyksta bendra tvarka, ir jos gali būti nutrauktos bet kurioje proceso stadijoje. Galutinis susitaikymo momentas BPK 9¹ str. nenurodytas, todėl galime daryti prielaidą, kad sprendimą galima priimti iki proceso pabaigos. Tai numatoma BPK 9¹ ir 254 str.: "Esant šio kodekso... 9¹ str. ... nurodytų pagrindų teismas tvarkomajame posėdyje bylą nutraukia"; 278 str.: "byla turi būti teismo nutartimi nutraukiama teisiame posėdyje, jei teismo nagrinėjimo metu išaiškinami bylai nutraukti pagrindai, nustatyti ... šio kodekso ... 9¹ str. ..."; 383 str.: "Apeliacinės instancijos teismas kolegijos posėdyje panaikina apkaltinamąjį nuosprendį ir nutraukia bylą ... jeigu yra BPK 9¹ str. nurodytos aplinkybės"; 430 str.: "Kasacinės instancijos teismas panaikina ir pakeičia nuosprendį ar nutartį vadovaudamasis šio kodekso ... 383 str." Aukščiausiasis Teismas, konsultuodamas žemesniųjų teismų teisėjus, taip pat išreiškė nuomonę, kad, esant BK 53¹ nurodytiems pagrindams, nukentėjusiojo susitaikymas su teisiuoju ar nuteistuoju nagrinėjant bylą teisme galimas ne tik bet kuriuo metu iki teismo išėjimo priimti sprendimo, bet ir nagrinėjant bylą apeliacine bei kasacine tvarka [2, 232].

¹ Apygardos teismas pripažino, kad teisėjas, nesiimdamas sutaikymo priemonių, padarė pažeidimą, kuris atėmė ar suvaržė proceso dalyvių teises arba kitaip sukliudė teismui visapusiškai išnagrinėti bylą (BPK 382 str. 1 d.).

² Dalinėje apeliacijoje išnagrinėtos bylos (panaikinti nuosprendžiai): Vilniaus apygardos teismo apibendrinimas. 1996 m.

Nors bylos nekėlimo ar atsisakymo kelti bylą kaltininkui (kaltinamajam) ir nukentėjusiajam susitaikius pagrindas įstatyme aprašytas vienodai, bet įstatymas formaliai nustato tam tikras susitaikymo sąlygas tik norintiesiems susitaikyti BPK 9¹ str. tvarka. Beje, sąlygos nustatytos BK 53¹ straipsnyje. Asmuo, padaręs vieną iš BK 53¹ str. 1 d. išvardytų veikų, gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu jis prisipažino padaręs nusikaltimą. Prisipažinimas turi būti savanoriškas ir visiškas. Negalima laikyti tinkamu prisipažinimu, kai kaltinamasis prisipažįsta kaltas tik jau surinkus kaltės įrodymus, nors iki tol kaltę kategoriškai neigė. Kaip nurodoma Vilniaus apygardos teismo nutartyje, L. M. prisipažino verčiama įrodymų, o ne nuoširdžiai, todėl toks prisipažinimas nevertinamas kaip viena iš aplinkybių, kuriai esant ji gali būti atleista nuo baudžiamosios atsakomybės¹.

Antra sąlyga yra tai, kad jis savanoriškai atlygino žalą, padarytą valstybei, fiziniam ar juridiniam asmeniui, ir trečia – susitaikė su nukentėjusiuoju arba valstybės institucijos ar juridinio asmens atstovu.

Nagrinėjant susitaikymą privataus kaltinimo byloje, galima teigti, kad bet kokių sąlygų nustatymas lieka teismo prerogatyva. Be abejo, teisėjas (teismas) gali vadovautis aukščiau paminėtais reikalavimais, bet to daryti jis neprivalo.

Dėl BPK 126 str. išvardytų nusikaltimų gali susitaikyti nukentėjusysis, t.y. fizinis asmuo, kuriam padaryta žala, ir asmuo, dėl kurio veiksmų paduotas skundas.

BPK 9¹ str. tvarka su kaltininku gali susitaikyti nukentėjusysis, valstybės institucijos ar juridinio asmens atstovas, t.y. nukentėjusysis arba civilinio ieškovo atstovas. Ši įstatymo nuostata, numatanti galimybę susitaikyti su kaltininku ne tik fiziniam asmeniui, kuriam tiesiogiai padaryta žala, bet ir juridinio asmens bei valstybinės institucijos atstovui, yra gana nauja (įstatymo pakeitimas buvo priimtas 1997 05 20), ir tokios teismų praktikos beveik nėra.

Bet galima pritarti A. Šumsko nuomonei, kad teismai turėtų reikalauti, jog valstybinės institucijos ar juridinio asmens vardu susitaikyti galėtų tik tie šių organizacijų atstovai, kurie pateiktų teismui, prokurorui, tardytojui, kvotos organui kompetentingų organų (vadovų, tarnybų, valdybų, visuotinių susirinkimų) įgaliojimus ne tik atstovauti organizacijoms teisme nagrinėjant baudžiamąją bylą, bet ir konkretų įgaliojimą būtent susitaikyti su kaltinamuoju ar teisiuoju [3, 102].

BK 53¹ str. numato kategoriją asmenų, kurie negali būti atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės BPK 9¹ str. tvarka. Tai anksčiau teisti asmenys, taip pat asmenys, anksčiau atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės nukentėjusiajam ir kaltininkui susitaikius. Tai reiškia, kad 53¹ str. gali būti taikomas asmenims, kurie pirmą kartą padaro nusikaltimą, taip pat asmenims, kurių teistumas yra išnykęs ar panaikintas įstatymo nustatyta tvarka, taip pat jei nuo nusikaltimo padarymo yra suėję senaties terminai.

Antra sąlyga, t.y. ankstesnis atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei kaltininkas ir nukentėjusysis susitaiko, nėra tiksliai aptarta įstatyme. Aukščiausiasis Teismas savo Konsultacijoje Teismams nurodo, kad draudimo atleisti nuo atsakomybės asmenį, anksčiau atleistą susitaikius su nukentėjusiuoju, neriboja jokie terminai [4, 200]. Su tokia nuostata ne visai galima sutikti, nes netgi teistumas po tam tikro laiko išnyksta, nusikaltimas taip pat turi senaties terminus, po kurių asmuo netraukiamas atsakomybėn. Ankstesnį atleidimą nuo atsakomybės kaip sąlygą, draudžiančią nekelti bylos ar nutraukti iškeltą bylą susitaikius, taip pat galėtų apriboti tam tikri terminai.

Išanalizavus BK 53¹ str. 1 d., galima teigti, kad formuluotė “nukentėjusiajam ir kaltininkui susitaikius” yra ne visai tiksli, nes susitaikyti gali ir valstybės institucijos ar juridinio asmens atstovai. Taip pat nenurodyta, ar asmenys, anksčiau susitaikę su nukentėjusiuoju dėl nusikaltimų, išvardytų BPK 126 str., gali susitaikyti BPK 9¹ str. tvarka. Praktikoje galioja nuo-

¹ Vilniaus apygardos teismas. B.b. Nr.1A-607. 1997 m.

stata, kad asmenys, anksčiau susitaikę BPK 126 str. tvarka, negali taikytis BPK 9¹ str. tvarka [3, 102].

Asmenims, galintiems taikytis privataus kaltinimo bylose, jokių sąlygų nekeliama.

Įstatymų leidėjas taip pat nustatė, jeigu asmuo, atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės BK 53¹ str. pagrindais ir tvarka, per 1 metus padarė naują nusikaltimą, tai pirmasis sprendimas atleisti nuo atsakomybės nustoja galioti, ir sprendžiama, ar patraukti tokį asmenį baudžiamojon atsakomybėn už visas padarytas veikas (BK 53¹ str.).

BPK 9¹ str. numatyta, kokia tvarka byla nekeliama arba nutraukiama kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius: sprendimą gali priimti teisėjas ar prokuroras, tardytojas, kvotos organas teisėjo sutikimu. Atvirkštinis procesas, t.y. nutarimo nekelti baudžiamosios bylos ar nutraukti ją panaikinimas nėra reglamentuotas. Praktikoje kyla neaiškumų, ar gali aukštesnysis prokuroras panaikinti žemesniojo prokuroro, kuriam buvo duotas teisėjo sutikimas, sprendimą. Pagal institucijų, priimančių sprendimus, hierarchiją, BPK 9¹ str. priimtus sprendimus turėtų naikinti teismas (arba prokuroras teisėjo sutikimu.). BPK 5 str. 10 p. taip pat numatyta galimybė iškelti baudžiamąją bylą asmeniui, kuriam yra nepanaikintas kvotos organo, tardytojo, prokuroro nutarimas nutraukti bylą dėl to paties kaltinimo, jeigu būtinumą iškelti bylą pripažino teismas, kurio žinioje yra baudžiamoji byla.

Dabar galiojantis baudžiamojo proceso įstatymas yra gana formalizuotas, nors pastaraisiais metais priimamos pataisos paprastina bylų tyrimo ir nagrinėjimo tvarką.

Deja, kartais labai smulkus reglamentavimas sukelia lyg ir formalių, bet vis dėlto procesinių neatitikimų, įstatyme neretai atsiranda spragų.

Tiek BPK 9¹, tiek 5 str. 6 p. kalbama apie nukentėjusiojo ir kaltinamojo (5 str.) bei kaltininko (9¹ str.) susitaikymą.

Žinoma, kad iki baudžiamosios bylos iškėlimo beveik jokie procesiniai veiksmai byloje neatliekami (išskyrus įstatyme numatytas išimtis). Asmenys, dalyvaujantys baudžiamajame procese, pagal galiojančius įstatymus taip pat įgyja savo statusą tik priėmus jų atžvilgiu procesinį sprendimą. "Pilietis pripažįstamas nukentėjusiuoju kvotėjo, tardytojo, prokuroro, teisėjo nutarimu ar teismo nutartimi" (BPK 60 str. 2 d.). "Kaltinamuoju laikomas asmuo, kurio atžvilgiu yra priimtas nutarimas patraukti kaltinamuoju ar nutarimas iškelti jam baudžiamąją bylą suminio proceso tvarka" (BPK 52 str. 1 d.). Bet šie sprendimai yra priimami iškėlus bylą. Taigi arba 5, 9¹, 126 str. sąvoka "nukentėjusysis" turi kitą reikšmę nei "nukentėjusysis" 60 str. tekste (kas baudžiamojo proceso įstatymuose ypač nepageidautina), arba tai yra įstatymo leidėjo neapdairumas "lopant" seną įstatymą. Tai pasakytina ir dėl kaltinamojo, minimo BPK 5, 52, 126 str. ir kituose straipsniuose. Ir jei šis sąvokų vartojimas neturi didelės reikšmės nutraukiant bylą (iki jos nutraukimo gali būti priimta daug įvairių procesinių sprendimų), tai visiškai kitaip yra norint atsakyti iškelti bylą arba nekelti baudžiamosios bylos. Baudžiamosios bylos iškėlimo stadijoje oficialiai nėra nei kaltinamojo, nei nukentėjusiojo, taip pat nėra užtikrinamos nei vieno, nei kito procesinės teisės bei pareigos. Šiuo argumentu norima prisidėti prie autorių, išsakančių nuomonę dėl proceso prastinimo, o konkrečiai – abejones dėl baudžiamosios bylos iškėlimo stadijos reikalingumo. Abejotina, ar būtų pažeistos žmogaus teisės, jei jis iš karto įgytų atitinkamą procesinį statusą ir būtų apklausiamas pagal taisykles, atitinkančias jo procesinę padėtį [5, 27].

BPK 9¹ str. kalbama apie kaltininką. Tokio dalyvio baudžiamajame procese nėra. Bet ši sąvoka minima BPK 125 ir 129 str., iš kurių teksto aiškėja, kad kaltininkas – tai asmuo, kuris atvyko ir prisipažino padaręs nusikaltimą. Abejotina, kad BPK 9¹ str. ir BK 53¹ str. tekste įstatymų leidėjas kalba būtent apie tokį asmenį, kuris būtinai turi atvykti ir prisipažinti padaręs vieną iš BK 53¹ str. išvardytų nusikaltimų.

Bet kokiam susitaikymui reikia dviejų žmonių sutikimo. Susitaikymui baudžiamojoje byloje, be abejo, būtina dar viena sąlyga: ir nukentėjęs asmuo, ir kaltininkas turi žinoti apie susitaikymo galimybę.

Anksčiau buvo minėta, kad BPK 126 str. numatyta teisėjo pareiga prieš keliant bylą imtis sutaikymo priemonių. Kartu teisėjas informuoja asmenis apie galimą bylos baigtį susitaikius. Nei BPK 9¹, nei BK 53¹ str. nenumatyta pareigūnų pareiga pranešti apie galimybę nekelti ar nutraukti baudžiamąją bylą. BPK 52, 60, 267 str., kuriuose išvardytos nukentėjusiojo, kaltinamojo bei teismo teisės, taip pat nenumatyta teisė tam tikromis sąlygomis siekti susitaikymo¹. Tiesa, BPK 64 str. įpareigoja teisėją, prokurorą, tardytoją ir kvotėją išaiškinti dalyvaujantiems byloje asmenims jų teises ir užtikrinti galimybę pasinaudoti šiomis teisėmis.

BK 53¹ str. 1 d. yra kelis kartus keista ir papildyta todėl, kad joje yra duodamas baigtinis sąrašas nusikaltimų, dėl kurių galima susitaikyti BPK 9¹ str. tvarka. 1993 m. priimtas BK 53¹ str. buvo keistas ar papildytas 1994 m. liepos 19 d., 1995 m. birželio 8 d. ir 1997 m. gegužės 20 d. įstatymais.

Iš dalies yra suprantamas įstatymo leidėjo noras palikti kuo mažiau galimybių piktnaudžiavimui, bet, kita vertus, būtų racionaliau nustatyti bendrus kriterijus (nusikaltimo sunkumas, pobūdis, bausmės dydis), kuriems esant būtų galima susitaikyti. Pvz., Rusijos Federacijos BPK 9 str. numatyta, kad baudžiamąją bylą galima nutraukti nukentėjusiajam susitaikius su asmeniu, kuris pirmą kartą padarė nesunkų nusikaltimą [6]. Rusijos Federacijos BK 15 str. numato, kad nesunkūs nusikaltimai yra tokie, už kuriuos numatyta ne daugiau kaip dveji metai laisvės atėmimo [7]. Už LR BK 53¹ str. išvardytų nusikaltimų padarymą nustatytos gana įvairios bausmės iki ketverių metų laisvės atėmimo.

Be abejo, teismas (teisėjas) turi turėti teisę įvertinti konkrečias bylos aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą. Tada galbūt mažiau pasitaikytų tokių atvejų, kai nukentėjusysis apeliaciniame skunde prašo skirti nuteistajam ne laisvės atėmimo bausmę, nes jis pats atėjo ir prisipažino, gailisi, atlygino žalą, padėjo policijai, yra jaunas, pirmą kartą nusikalto².

Apie baudžiamosios bylos nekėlimą arba iškeltos bylos nutraukimą pranešama asmeniui, kuriam nekeliama byla ar ji nutraukta, taip pat nukentėjusiajam ir jo atstovui. Šie asmenys turi teisę per penkias dienas apskųsti teismo nutartį, teisėjo, prokuroro, tardytojo ar kvotos organo nutarimą atitinkamai aukštesniajam teismui arba aukštesniajam prokurorui (BPK 9¹ str.). Prokurorui nesuteikta teisė apskųsti šį sprendimą, nors tai nėra privataus kaltinimo bylos. Tokia teisė nesuteikta ir kitiems suinteresuotiems proceso dalyviams³. Tai nelogiška, nes susitaikyti gali ir juridinio asmens arba valstybinės institucijos atstovas. Skundų dėl nutarčių ar nutarimų nekelti baudžiamosios bylos ar nutraukti ją nagrinėjimo procedūra teisme nėra sureguliuota. Kol taip yra, skundus turėtų nagrinėti apygardos teismas kaip apeliacinė instancija, kolegijos posėdyje vadovaudamasis BPK 378-380 str. [8, 164]. Neaiškumai, apskundus nutarimą aukštesniajam prokurorui, jau buvo minėti.

Dėl susitaikymo privataus kaltinimo byloje apskundimo įstatyme nėra atskirų nuostatų. Pagal BPK 131 str. atsisakymą iškelti baudžiamąją bylą gali apskųsti pareiškėjas, taip pat galima remtis kitomis nutarčių apskundimo taisyklėmis.

Nei BPK 126 str., nei 9¹ str. nesureguliuotas susitaikymo formalusis aspektas. Kai susitaikoma teismo posėdžio metu, tai turėtų būti užfiksuota teismo posėdžio protokole, t.y. atskiras nukentėjusiojo pareiškimas nebūtinas. Dar tardymo teisme metu reikėtų išsiaiškinti, ar nukentėjusysis ir teismasis nenori susitaikyti (jei yra įstatyme numatytos sąly-

¹ A. Šumskas knygoje "Baudžiamųjų bylų nagrinėjimas teisme" teigia, kad teismas atidavimo teismui stadijoje gali nesiaiškinti, ar galimas susitaikymas BPK 9¹ str. tvarka, jei parengtinio tyrimo metu byla nebuvo nutraukta ir teismas neturi žinių (pareiškimų ir pan.), kad nukentėjusysis su kaltinamuoju nori taikytis (P. 20).

² B.b. Nr. 1A-550. 1997 m. Vilniaus apygardos teismas.

³ BPK 257 str. numatyta, kad tvarkomojo posėdžio nutartį nutraukti bylą BPK 5... 9¹...str. tvarka turi teisę apskųsti prokuroras, gynėjas, ... civilinis ieškovas, atsakovas bei jų atstovai. Bet šiuo atveju BPK 9¹ str. konkuruoja su aptariamu straipsniu kaip speciali norma, ir privalu laikytis jos nuostatų.

gos). Nukentėjusiajam patvirtinus, kad jis sutinka susitaikyti, atleidžia teisiamajam, neprieštarauja, kad byla jam būtų nutraukta, taip pat teisiamaasis sutinka taikytis, teisėjas pasitarimo kambaryje gali (BPK 9¹ str. tvarka) arba turi (pritaikius BPK 5 str.) priimti nutartį ir nutraukti baudžiamąją bylą. Kai nukentėjusysis išreiškia norą taikytis iki teismo, galbūt jis turėtų pateikti tam tikrą dokumentą – pareiškimą, prašymą. Jau minėtame Rusijos Federacijos BPK 9 str., numatančiame nukentėjusiojo ir kaltininko susitaikymą, nurodytas bylos nutraukimo pagrindas – nukentėjusiojo pareiškimas. Nukentėjusysis taip pat turi teisę duoti parodymus, reikšti prašymus – pasinaudojęs šiomis teisėmis, jis gali išreikšti norą taikytis. Kita vertus, toks dokumentas būtų tik vienos šalies noro susitaikyti išraiška. Kaltinamasis gali nesutikti taikytis ir reikalauti bylą nagrinėti teisme. Taigi tinkamiausias dokumentas būtų susitaikymo protokolas, pasirašytas nukentėjusiojo, kaltinamojo ir asmens, surašiusio protokolą.

II. Bylos nekėlimas arba iškeltos bylos nutraukimas asmeniui, padėjusiam išaiškinti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nusikalstamą veiklą

1994 m. liepos 19 d. įstatymu į BPK buvo įtrauktas 9² str., reglamentuojantis baudžiamosios bylos nekėlimą arba iškeltos bylos nutraukimą asmeniui, padėjusiam išaiškinti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nusikalstamą veiklą. Iki šio laiko atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės tuo pagrindu, kad asmuo, padaręs nusikaltimą prisipažįsta, buvo (ir yra) numatytas BK atskiruose straipsniuose: 62, 63, 232¹, 234, 284, 319 str. Pagal BPK 9² str. teismas, teisėjas, taip pat teisėjo sutikimu prokuroras turi teisę, remdamasis LR BK 15¹ str. ir 227¹ str. nurodytais pagrindais, nekelti baudžiamosios bylos arba iškeltą bylą nutraukti.

Ši norma gana nauja, paskutinis pakeitimas buvo priimtas 1997 m. gegužės mėn. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygas nustato BK 15¹ str. ir 227¹ str. 3 dalis. Atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės asmuo, kuris, būdamas organizuotos grupės narys, dalyvavo grupės daromuose nusikaltimuose, tačiau prisipažino dalyvavęs tokioje nusikalstamoje veikloje ir suteikė teisėsaugos organams vertingos informacijos, kurios pagrindu buvo užkirstas kelias organizuotos grupės veiklai arba jos nariai buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn (BK 15¹ str. 1 d.). Panašiai formuluojamas asmens, dalyvavusio nusikalstamo susivienijimo veikloje arba priklausiusio jam, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas. Taikant BPK 9² str., dažniausiai kyla kvalifikavimo problemų. Nusikalstamo susivienijimo, organizuotos grupės ir kitų bendrininkavimo formų kvalifikavimo ypatumai yra aptariami literatūroje, "Teismų praktikoje" publikuojami Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimai, teismų praktikos apibendrinimai. Taigi čia jie nenagrinėjami.

BPK 9² str. tvarka galima atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, kuris pats, savanoriškai, o ne prispirtas įrodymų, prisipažino dalyvavęs organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo veikloje arba priklausęs nusikalstamam susivienijimui.

Antra sąlyga – asmuo turi ne tik prisipažinti, bet ir suteikti vertingos informacijos. Ja remiantis turi būti užkirstas kelias organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo veiklai. Įstatyme nėra nuorodų, ką reiškia "veikla". Ar pakanka, kad pasinaudojus informacija buvo užkirstas kelias konkrečiam nusikaltimui, ar turi būti išardyta visa grupė arba susivienijimas. Prokuroras, bendradarbiaudamas su operatyvinės veiklos subjektais ir jų pareigūnais, gali analizuodamas įvairius duomenis įvertinti, ar buvo įvykdyta ši sąlyga, o teisme tokį faktą nustatyti gana sunku. Todėl paprastai šiuo pagrindu baudžiamoji byla nekeliama ar iškelta nutraukiama parengtinio tyrimo metu. Latvijos BPK pakeitimuose ir papildymuose, kuriuos tarptautinėje konferencijoje pristatė prof. habil. dr. A. Kavalieris, numatytas panašus atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejis. Asmuo generalinio prokuroro nutarimu gali būti atleistas, jei remiantis suteikta informacija buvo išaiškintas sunkus nusikaltimas, padarytas organizuotos grupės. Beje, asmuo nebūtinai turi duoti parodymus teisme.

Informacija pripažįstama vertinga ir tada, kai ja remiantis organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nariai buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Gramatiškai aiškinantis šią normą peršasi išvada, kad asmenį galima atleisti nuo atsakomybės tik tada, kai kiti grupės ar susivienijimo nariai jau nuteisti, t.y. patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Ši norma taikoma, kai asmuo sutinka duoti svarbius bylai parodymus. Galima daryti prielaidą, kad racionaliau būtų visus klausimus, susijusius su atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės, spręsti teisme, išnagrinėjus organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo dalyvių bylą. Tik teisme paaiškėja, ar remiantis asmens suteikta vertinga informacija buvo patraukti atsakomybėn, t.y. nuteisti kiti grupės nariai. Įstatyme turėtų būti užfiksuota nuostata, įpareigojanti atleisti tokį asmenį nuo atsakomybės.

Be abejonės, teismas (teisėjas), nagrinėdamas organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo dalyvių bylas, privalo įsitikinti, ar pagrįstai ir teisėtai atskiriems asmenims buvo nekeltos ar nutrauktos baudžiamosios bylos: ar buvo pagrindas taikyti BPK 9² str., ar yra visos sąlygos, numatytos BK 15¹ ar 227¹ str., ar teisingai bendrininkavimo forma pripažinta organizuota grupe ar nusikalstamu susivienijimu, ar nutarimas patvirtintas teisėjo. Teisėjas nėra susaistytas ankstesnio sprendimo, priimto parengtinio tardymo metu. Jei nagrinėjant bylą teisme nustatoma, kad asmens, kuriam byla nutraukta (ar neiškelta), suteikta informacija nėra svarbi ir ne jos pagrindu, o remiantis kitais įrodymais buvo patraukti atsakomybėn asmenys ar nustatytos kitos aplinkybės, dėl ko nederėjo taikyti BPK 9² str., teisėjas (teismas) gali priimti nutartį iškelti baudžiamąją bylą ir grąžinti papildomai atlikti parengtinį tardymą (BPK 255 str. 1 d. 2 p.).

Ir atvirkščiai, jei teismas nustato būtinas sąlygas, jis gali, remdamasis BPK 9² str., nutraukti baudžiamąją bylą asmeniui, padėjusiam teismui.

Įstatymų leidėjas nustatė aplinkybes, kurioms esant negalima taikyti BPK 9² straipsnio. BK 15 str. 2 d. numatyta, kad neatleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės asmenys, anksčiau atleisti remiantis šiuo straipsniu. Išanalizavus įstatymo tekstą, galima teigti, kad asmuo, dalyvavęs nusikalstamo susivienijimo veikloje ir atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, gali būti atleistas remiantis šiuo straipsniu. Taip pat šis straipsnis netaikomas grupės organizatoriams ir asmenims, dalyvavusiems tyčiniame nužudyme.

BK 227¹ str. 3 d. nurodyta tik viena aplinkybė, užkertanti kelią taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės – dalyvavimas tyčiniame nužudyme.

Galima tik spėlioti – ar čia klaida, ar įstatymo leidėjas, pripažindamas nusikalstamą susivienijimą pavojingesne bendrininkavimo forma, suteikia galimybę daugiau asmenų, suteikiančių vertingos informacijos, išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Nors atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės nusikalstamo susivienijimo organizatorių tam tikra prasme yra nemoralu, nes jis visada turi daugiau vertingos informacijos už bet kurį “žemesnio rango” dalyvį ir, nors yra pavojingiausias susivienijimo dalyvis, turi didžiausią galimybę būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės.

Kiti klausimai, kylantys taikant BPK 9² str., įstatymo reglamentuojami taip pat kaip taikant BPK 9¹ str. ir jau buvo aptarti: šiuo pagrindu nutraukti bylą galima parengtinio tyrimo metu, atidavimo teismui stadijoje, I instancijos teismo posėdyje, apeliaciniame, kasaciniame procese, apskųsti sprendimą per 5 d. gali asmuo, kuriam byla nekeliamą arba nutraukta, taip pat nukentėjusysis ir jo atstovas. Žalos atlyginimo klausimas visai nekeliamas baigiant bylą BPK 9² str. tvarka.

III. Procesinių dokumentų, surašomų taikant BPK 9¹ ir 9² straipsnius, reikalavimai

Nutartyje arba nutarime nutraukti baudžiamąją bylą turi būti nurodyta veika, kurią padarė kaltinamasis (teisiamasis), išdėstyti ją patvirtinantys įrodymai, aplinkybės, dėl kurių

kaltinamojo (teisiamojo) atžvilgiu galima taikyti BPK 9¹ arba 9² str., bei BK straipsniai, inkriminuojami kaltinamajam. Jei yra visos įstatyme nurodytos aplinkybės, būtinos asmenims susitaikyti ar atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, padėjusį išaiškinti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nusikalstamą veiką, ir nenutraukta byla, teismas, priimdamas nuosprendį, privalo motyvuoti, kodėl nebuvo pritaikytas BPK 9¹ arba 9² straipsnius. Tai būtina, nes įstatymas nevienareikšmiškai reglamentuoja bylos nutraukimą parengtinio tyrimo metu, atidavimo teismui stadijoje, nagrinėjant teisme. BPK 254 str. 1 d. nustatyta, kad “esant šio kodekso 9¹, 9² str. nurodytų aplinkybių teismas tvarkomajame posėdyje bylą nutraukia”. BPK 278 str. 1 d. nurodoma, kad “byla turi būti teismo nutartimi nutraukiama teisiame posėdyje, jeigu išaiškinami bylai nutraukti pagrindai, nustatyti šio kodekso 9¹, 9² str.”. Tuo tarpu BPK 9¹ ir 9² str. akcentuojama, kad bylą galima, bet neprivalu nutraukti ar jos nekelti.

Neatsižvelgiant į paminėtus reglamentavimo niuansus, galima teigti, kad svarbiausias atsisakymo kelti baudžiamąją bylą ir baudžiamosios bylos nekėlimo skirtumas yra tai, kad atsisakymo kelti baudžiamąją bylą pagrindai yra imperatyvaus pobūdžio, t.y. jeigu nėra pagrindo iškelti baudžiamąją bylą, taip pat esant bet kuriai iš BPK 5 str. išvardytų aplinkybių, baudžiamoji byla jokiu būdu negali būti iškelta. Esant aplinkybėms, aptartoms BPK 9¹ str. ir 9² str., įgalioti pareigūnai (institucijos) gali pradėti ir toliau tirti, nagrinėti baudžiamąją bylą arba nekelti baudžiamosios bylos, o jei ji iškelta – nutraukti, t.y. atleisti kaltinamąjį nuo baudžiamosios atsakomybės.

IV. Baudžiamosios bylos nekėlimo instituto ir kai kurių baudžiamosios teisės bei baudžiamojo proceso principų neatitikimai

Dar norėtusi atkreipti dėmesį į tam tikrus aptariamų normų prieštaravimus baudžiamosios teisės bei baudžiamojo proceso principams ir uždaviniams.

BPK 2 str. numatyta, kad baudžiamojo proceso uždavinys yra “... tinkamai pritaikyti įstatymą, kad kiekvienas nusikaltimą padaręs asmuo būtų teisingai nubaudžiamas ...”. BPK 3 str. numatyta, kad teisėsaugos institucijos “privalo imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų nustatytas nusikaltimo įvykis bei kaltieji nusikaltimo padarymu asmenys ir kad jie būtų nubausti”. BPK 18 str. įpareigoja teisėją, prokurorą, tardytoją ir kvotėją “imtis visų įstatymo numatytų priemonių, kad būtų visapusiškai, pilnutinai ir objektyviai ištiriamos bylos aplinkybės”. Teisingumą baudžiamojoje byloje vykdo tik teismas. Niekas negali būti pripažintas kaltu padaręs nusikaltimą, taip pat negali būti nubaustas kriminaline bausme kitaip kaip teismo nuosprendžiu ir remiantis įstatymais (BPK 11 str.).

Bylos nekeliant arba nutraukiant pagal BPK 9¹ bei 9² str. ir remiantis 5 str. numatytomis aplinkybėmis, darančiomis baudžiamąją bylą negalimą, yra nepaisoma šių principų. Asmuo nėra pripažįstamas kaltu ir nubaudžiamas (baudžiamąja teisine prasme), bylos nutraukimo pagrindas taip pat nėra rehabilituojantis. Prof. S. Kuklianskis 1990 m. pažymėjo, kad “nuolat šurkščiai buvo pažeidžiamas konstitucinis principas, pagal kurį teisingumą vykdo tik teismas... Iš esmės LR BK (51-55 str.) suteikia kvotos ir tardymo organams teisę nustatyti piliečių kaltę aplenkiant teismą” [9, 33].

Tam tikra prasme tai yra pateisinama. Šiuo metu daugelyje valstybių jaučiama tendencija riboti bylą, patenkančių į teismą, skaičių. 1997 m. vykusio Tarptautinio teisėjų kongreso dalyviai padarė išvadą, kad toks ribojimas ne visada nesiderina su visuotinai pripažintu principu – teise bylą nagrinėti teisme [10, 9]. Įvairūs bylos baigimo ne nuosprendžiu, priimtu teismo procese, atvejai numatyti Vokietijos, Norvegijos, JAV [11, 13-14, 65, 71, 78], Rusijos, Latvijos įstatymuose. Tokių tendencijų priežastys yra kelios.

Didėja nukentėjusiojo vaidmuo baudžiamajame procese. Susitaikymo atveju viena iš sąlygų yra visiškas, greitas ir nebiurokratinis žalos atlyginimas, t.y. tam tikra prasme yra atkuriamos jo pažeistos teisės ar teisėti interesai. (Beje, šis baudžiamojo proceso uždavinys

galiojančio BPK 2 str. net neįvardytas.) Nukentėjusysis realizuoja tiesioginį ir asmeninį atstovavimą saviems interesams. Ir šiuo atveju valstybė, padėjusi nukentėjusiajam atkurti jo pažeistas teises, nuveikia ne mažiau, negu nuteisusi kalėti asmenį, kuris taip ir neatlygina padarytos žalos. Tam tikrų pranašumų susitaikymo institutas turi ir kaltininko atžvilgiu: jis pats atlygina savo padarytą žalą ir asmeniškai atsiprašo, taip tapačiai įvertindamas nusikalstamą elgesį ir jo padarinius ir prisiimdamas atsakomybę už padarytą nusikaltimą [1, 74]. Atlyginant žalą nerealizuojamas baudžiamosios atsakomybės neišvengiamumo principas, bet tam tikrais atvejais ir tokia valstybės reakcija turi poveikį. 1997 m. paskelbtame BK projekte numatomos 4 santykinai nepriklausomos nukentėjusiojo galimybės turėti įtakos baudžiamajam persekiojimui. Jis inicijuoja kai kurių nusikalstamų veikų persekiojimą, turi teisę savo nuožiūra nutraukti jau vykstantį kai kurių veikų persekiojimą, yra tam tikras bausmės skyrimo proceso dalyvis ir gali aktyviai pasipriešinti daromai nusikalstamai veikai (būtinąjį gintis) [12, 37]. Projekto rengėjai netgi pasiryžę įvesti naują nusikaltimo sąvoką: jei padaryta veika liečia tik asmeninius žmogaus interesus, pirmiausia turinius, ir ji nesusijusi su sunkių kūno sužalojimų padarymu ar grėsme kitiems visuomenės nariams, ji traktuojama kaip nusikaltimas, o baudžiamasis persekiojimas vykdomas tik jei yra nukentėjusiojo pareiškimas [13, 9]. Be abejo, negalima pernelyg išplėsti sąrašo veikų, kurių baudžiamojo persekiojimo ar nepersekiavimo iniciatorius būtų vien nukentėjusysis. Reikia atsižvelgti į realias Lietuvos gyvenimo sąlygas. Kitas klausimas, ar baudžiamieji įstatymai apskritai turi reglamentuoti tokį teisės institutą kaip nukentėjusiojo teisės? [12, 38]. Tai buvo ir turėtų likti baudžiamojo proceso sritis.

Vis daugiau pastangų ir lėšų kainuoja tirti veikas, susijusias su organizuotu nusikalstamumu. Todėl valstybės numato įvairias lengvatas asmenims, padedantiems teisėsaugos institucijoms. Dažniausiai tai būna mažesnės bausmės skyrimas. BPK 9¹ str. numatytas visiškas atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės. A. Dapšys teigia, kad BK straipsnių pakeitimai ir papildymai, numatantys galimybę atleisti nuo atsakomybės organizuotų grupių ar nusikalstamų susivienijimų narius, jeigu jie prisipažino ir suteikė vertingos informacijos teisėsaugos institucijoms, padėjo atskleisti organizuotas grupes, yra vienas iš bandymų pašalinti teisinio reguliavimo spragas, kurios sudarė sąlygas organizuotoms nusikalstamoms struktūroms įgyvendinti savo tikslus [14, 4].

Vis daugiau teisininkų ir neteisinių pripažįsta procesinės ekonomijos principą. Lietuvoje, turinčioje didelių ambicijų tapti demokratine šalimi ir besibaiminančioje įvairių žmogaus teisių pažeidimų, ypač baudžiamajame procese, kol kas tai nėra populiarė idėja. Čia nesiūloma aklaui kopijuoti Amerikos teismuose populiaraus susitarimo tarp kaltintojo ir kaltinamojo (*plea bargaining*)¹ ar panašaus Vokietijos teisės instituto. Bet, pasirėmus jau turima patirtimi, kai ką galima įtraukti ir į Lietuvos įstatymus. Be abejo, reiktų labai tiksliai numatyti procesinę bylos baigimo, tokio sprendimo apskundimo tvarką bei sąlygas, asmenų teises, pareigas, santykį su svarbiausiais teisės principais. Nors, kaip buvo minėta, jau dabar kai kurios nuostatos jų neatitinka (principai realiomis sąlygomis irgi negali būti absoliučiomis vertybėmis).

Svarbiausia, kad baudžiamasis procesas nebūtų prastinamas siaurinant asmenų, patekusių į baudžiamojo proceso sferą, teises. Įstatymas turi suteikti sąlygas baudžiamojo proceso dalyviams reikalauti nuodugnaus tyrimo ir galimybės geriau pasinaudoti visomis procesinėmis garantijomis [15, 31].

Išvados

Papildžius Baudžiamojo proceso kodeksą 9¹ ir 9² straipsniais, nebuvo tiksliai sureguliuoti visi klausimai, kylantys taikant naujas normas.

¹ Dar 1920 m. Niujorke 88 proc. nuosprendžių buvo kaltės pripažinimo rezultatas (*St. B. Alderman. Derybos dėl kaltės pripažinimo Niujorko valstijos baudžiamojoje teisejoje // Tarptautinis forumas "Nusikaltimas ir bausmė". – Palanga, 1997. P. 1.*).

Įstatyme reikia tikslinti kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo bei bylos nekėlimo asmeniui, padėjusiam atskleisti organizuotos grupės ar nusikalstamo susivienijimo nusi- kalstamą veiką, sąlygas ir terminus, sprendimų apskundimo ir panaikinimo tvarką.

Baudžiamosios bylos nekėlimą reglamentuojančios normos prieštarauja kai kuriems baudžiamojo proceso ir baudžiamosios teisės principams bei uždaviniams. Plėtojant tokių normų taikymo sferą, būtina visapusiškai pagrįsti jų būtinumą ir efektyvumą.

LITERATŪRA

1. **Sakalauskas G.** Sutaikinimo institutas Vokietijos jaunimo baudžiamojoje teisėje // Teisės problemos. 1998. Nr. 1.
2. **Teismų** praktika. 1995. Nr. 5-6.
3. **Šumskas A.** Teisminis bylų nagrinėjimas. – V., 1997.
4. **Teismų** praktika. 1997. Nr. 8.
5. **Goda G., Kuconis Pr.** Nauja ikiteisminio nusikaltimų tyrimo koncepcija // Justitia. – 1997. Nr. 4.
6. **Комментарий** к УПК РСФСР. – М., 1997.
7. **Уголовный** кодекс Российской Федерации: общий комментарий. Сравнительная таблица. – М., 1996.
8. **Teismų** praktika. 1995. Nr. 2.
9. **Kuklianskis S.** Kova su nusikalstamumu ir kai kurios baudžiamųjų įstatymų tobulinimo problemos // LR baudžiamųjų įstatymų reforma: respublikinės mokslinės konferencijos pranešimų tezės. – V., 1990.
10. **Valančius V.** Tarptautinis teisėjų kongresas // Justitia. 1997. Nr. 5.
11. **Goda G.** Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai. – V., 1997.
12. **Čaplinskas A., Merkevičius R., Misiūnas J., Pavlovas V., Poškevičius VI.** Dar kartą apie BK projektą // Teisės problemos. 1997. Nr. 4.
13. **Piesliakas V.** LR Baudžiamojo kodekso principinės nuostatos // Teisės problemos. 1996. Nr. 4.
14. **Dapšys A.** Organizuotas nusikalstamumas ir korupcija: prevencijos ir kontrolės sistemos kūrimo Lietuvoje prielaidos ir perspektyvos // Teisės problemos. 1997. Nr. 4.
15. **Масленникова М. Н.** Досудебное производство в уголовном процессе России. – М., 1995.

The Institute of Discharge from a Criminal Case: Procedural Regulation and the Problems of Application

R. Ažubalytė

Criminal Process Department, Law Academy of Lithuania

SUMMARY

Several years ago, the Criminal Process Code of the Republic of Lithuania was supplemented with two articles: 9¹ “ Discharge from a Criminal Case or Dismissal of the Case when the Perpetrator and the Victim Reconcile ” and 9² “ Discharge from a Criminal Case or Dismissal of the Case to a

Person who Assisted in Detection of Organised Crime Group or Criminal Activities of an Illegal Unification". The Criminal Code includes a completely new legal institute – discharge from a criminal case – which, unfortunately, remained unnoticed in scientific literature.

In this article, some gaps and not fully regulated issues that come to surface when applying the norms in procedural activities are discussed. Moreover, the author points out that among the discussed norms there are certain contradictions to some principles and objectives of criminal law and criminal process. Additionally, the author is trying to reveal the reasons for the grounding not to bring a criminal case to court or to dismiss it when it already has been brought.